

A TANÁRKÉPZŐK SZÖVETSÉGÉNEK SZEREPE AZ „EGYSÉGES TANÁRKÉPZÉS” KIALAKÍTÁSBAN

RÁDLI KATALIN

az EMMI Felsőoktatási Képzési Főosztály szakmai főtanácsadója
katalin.radli@emmi.gov.hu

Előzmények

Szegeden 1990. november 8–9-én a tanárképzők pedagógiai tanszékeinek vezetői döntenek a szakmai érdekképviseletre hivatott szervezetről. Az *Előkészítő Bizottság* (Dr. Nagy József egyetemi tanár, Gácsér József főiskolai tanár, Farkas Katalin a Szegedi Pedagógia Intézet igazgatója, Molnár Károly főiskolai tanár) javaslatára 1991. április 30-án az ELTE Ajtósi Dürer sori épületében 247 tag képviselőjében 66 szakember jelent meg a szövetség létrehozására, amelyet a Csongrád Megyei Bíróság 1991. június 24-én vett nyilvántartásba.

Az elnöki feladatokat Orosz Sándor c. egyetemi tanár látta el 1993 júniusáig. A *Tanárképzők Szövetsége* ekkor elnöknek Vastagh Zoltánt, a Janus Pannonius Tudományegyetem docensét választotta meg. Az ő elnöki tevékenysége meghatározó jelentőségű volt a *Tanárképzők Szövetségének* szakmai szervezetté fejlődésében. A szövetség alkalmat és fórumot biztosított a tanárképzéssel foglalkozó szakemberek kutatási-fejlesztési törekvéseinek, eredményeinek és képzési tapasztalatainak közzétételére, megvitatására, a kommunikációs és együttműködési lehetőségek megteremtésére a szakmai konferenciák létrehozásával.

A főbb mérföldkövek

1991-ben a *Művelődési és Közoktatási Minisztérium Felsőoktatási és Kutatási Főosztályának Képzési és Továbbképzési Osztálya* – egy helyzetfeltáró és elvi konszenzusteremtési céllal rendezett tanácskozás-sorozat munkájára támaszkodva – a tanárképzés fejlesztési koncepcióját kidolgozó ad-hoc bizottságot hívott életre. A nyilvánosan zajló viták, tanácskozások (mintegy 40-80 szakember körében) a kiinduló pontok kölcsönös megismeréséről szóltak. Nagy szerepe volt ebben a szövetség tagjának és a főosztály munkatársának: Soósné dr. Faragó Magdolnának. A munka eredményeként született meg a *tanárképzés fejlesztési koncepciójáról készült vitaanyag, amely távlati célként a tanárképzés egyetemi szintűvé fejlesztését fogalmazta meg* (Soósné, 1991). A tanárképző főiskolák főigazgatói kollégiuma is 1992 júniusában az egységes egyetemi szintű tanárképzés mellett foglaltak állást. „Reálisnak és kívánatosnak tartjuk, hogy az egységes egyetemi szintű tanárképzés a

jelenlegi tanárképző főiskolákon 1995-ben induljon, de lehetőség van korábbi kísérleti kezdésre is” (*Főigazgatói Kollégium, Nyíregyháza, 1992. június 25.*).

A szakmai egyeztető munkára alapozva a minisztérium ugyanezt a bizottságot 1992-ben felkérte a tanári „modul” képesítési követelményeinek kidolgozására. A pedagógiai elem egységes szabályozására irányuló javaslat született, amely „*Javaslat a tanári kultúra és mesterség egységes képesítési követelményeinek meghatározására*” címmel jelent meg a *Pedagógusképzés* 1992. évi 1. számában (Ballér, 1992) Egyidejűleg tényfeltáró kutatásra alapozódó megvalósíthatósági felmérés is készült, a szakmai viták a végzettségi szint, az intézményrendszer kérdéseit is érintették.

A szakmai egyeztetéseket követően a *tanári szakképesítés valamennyi tanári szakon egységes, pedagógiai képesítési követelményeiről* született javaslat. A Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak 1994-ben benyújtott, véglegesnek szánt, a szakmai fórumok által véleményezett állásfoglalásokban elfogadásra javasolt szakmai tervezet Ballér Endre értelmező írásának kíséretében a *Magyar Felsőoktatás* 1994. évi 7. számában jelent meg (Ballér, 1994).

A VI. Nevelésügyi Kongresszus ajánlása is megerősíti a fejlesztési célokat: „a kongresszus távlati célként fontosnak tartja, hogy Magyarországon egységes, egyetemi szintű tanárképzés alakuljon ki, ugyanakkor nyomatékosan hangsúlyozza, hogy e cél eléréséhez több út vezet. Rugalmas, változatos szervezeti megoldásokat kell kidolgozni.”

Az egységes tanárképzés célként történő kijelölését fogalmazta meg a *felsőoktatás fejlesztésének irányelveiről szóló 107/1995. (XI. 4.) OGY határozat*: „A közoktatás és szakképzés fejlődése szükségessé teszi a tanító- és tanárképzés kialakult szerkezetének a főiskolai intézményrendszer értékeit megőrző korszerűsítését és minőségi fejlesztését. Cél az egységes tanárképzés feltételeinek biztosítása” (OGY határozat 11. pont). A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvényben a kormány felhatalmazást kapott arra, hogy rendeletben állapítsa meg az egységes tanárképzés képesítési követelményeit 1997. december 31-ig. 1998-ban 124/D. §. Rendelet tervezet készült, „*az egységes, egyetemi szintű tanárképzésről*” címmel, de ennek már elmaradt a széleskörű egyeztetése és nem is lépett hatályba.

Az egységes tanárképzés megvalósításának első alapvető lépése, eredménye végül is a tanári képesítés közös követelményeinek meghatározása lett. A szándéktól a megvalósulásig hosszú út vezetett. Hét év stratégiai tervező és szakmai egyeztető munkájának eredményeképpen – 1997 nyarán, 1998. szeptemberi hatállyal – született meg a tanári képesítés követelményeinek a kormányrendeleti szintű szabályozása, a *tanári képesítés követelményeiről szóló 111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet*. Az egyetemi szintű tanárképzés meglépése elhalasztódik.

Az új 1998-as kormányprogram – a hagyományos iskolaszervezet stabilizálását célozva, az átjárhatóság szempontját azonban hangsúlyozva – a főiskolai és az egyetemi szintű tanárképzési rendszer megtartása mellett foglalt állást. Ezzel tulajdonképpen a készülő kormányrendelet egyeztetése nem folytatódott. A

tanárképzés kérdésének a szabályozása – egy másik aspektusból – azonban továbbra is napirenden maradt. 1998 szeptemberében Piliscsabán, a tudományegyetemek részvételével tartott tanácskozáson, az egyetemek a tanári képesítés követelményeiről szóló 111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet végrehajtásának a problémáit elemezték, s a rendelet felülvizsgálatát kezdeményezték. A módosítás indoklásaként felsorolt problémák többsége azonban nem a rendelet tartalmát, hanem a megvalósítását akadályozó, a tanárképzés egészének a működését befolyásoló kérdések voltak. A felvetés nyomán – a tárca felkérésére – 1998 végén Debrecenben a Kossuth Lajos Tudományegyetem szervezte meg az összes tanárképzésben érdekelt részvételével zajló tanácskozást, amelynek nyomán ajánlást fogalmaztak meg az oktatási miniszter részére. Az ajánlás témáinak nagyobb része szintén a működést nehezítő körülmények, elsősorban a finanszírozás, egyéb jogszabályokban megvalósítható rendezésre vonatkozott. Magára a kormányrendelet módosítására három javaslat érkezett, melyek közül kettő kisebb jelentőségű tartalmi korrekciót igénylő kritikai észrevétel volt, a harmadik pedig a képzési tartalom kreditalapú strukturálására irányult. E szempontok szerint – a *Tanárképzők Szövetsége* szakmai javaslatainak a felhasználásával – 2001 januárjában nyert elfogadást a *felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéséhez illeszkedő kiegészítéséről* szóló 77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet 12. mellékletében szabályozott követelmény.

A *Tanárképzők Szövetségének* tanárképzés szempontjából fontos fóruma volt még 1999-ben Szentendrén, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen rendezett, a tanárképzés tantervi, tartalmi kérdéseiről szervezett tanácskozás. 2001. január 25–26-án a Nyíregyházi Főiskola Pedagógia Tanszékének segítségével a tanári képesítés követelményeinek és a kreditrendszerű oktatásnak az összehangolása, a komplex szigorlat, a szigorlat, a szakdolgozat és a tanári képesítő vizsga kérdései kerültek előtérbe. A júniusi elnökségi ülésen is a tanári képesítés követelményeinek végrehajtása volt a fókuszban, az új bölcsész képesítési követelményeket tekintetbe véve, továbbá a következő témaköröket vizsgálva: az intézmények integrációjának hatása a tanárképzésre, a kreditrendszer megvalósítása; a pedagógusképzés szintjei, egység és differenciálás a tanárképzésben; a pedagógus továbbképzés és szakvizsga; a kutatás és az oktatás, az elmélet és a gyakorlat viszonya a tanárképzésben. A főiskolai és egyetemi szintű, általános és szakmai tanárképzésben volt a szövetségnek egy kiegyensúlyozó szerepe, az oktatásirányítás is számított a szövetség szakmai álláspontjára.

Ezen időszak szakmai dokumentumai arról adnak információt, hogy a tanárképzésben érintett felsőoktatási intézmények szakemberei – konszenzus megteremtésének szándékával – szakmai fórumokon, közösen vették számba a tanárképzés problémáit. Az előadások, az elkészített tanulmányok és javaslatok 1991-től folyamatosan megjelentek a *Pedagógusképzés* című kiadványban és a *Magyar Felsőoktatás* című felsőoktatási folyóiratban. A *Tanárképzők Szövetsége* „a tanárképzés fejlesztésében elkötelezettek” szakmai szervezete idézte Vastagh

Zoltánt Ballér Endre 2001-ben, a 10. évfordulón. A főiskolai és egyetemi szintű, általános és szakmai tanárképzés közös, elsősorban a pedagógus kultúrához, mesterséghez, egy szóval a professzióhoz szükséges elméleti és gyakorlati tudás, kompetenciák megalapozásához kapcsolódó tartalmi, szervezeti, metodológiai feladatokkal, feltételekkel foglalkozva kívántak alkalmakat nyújtani eredményeik, problémáik elemzésére, a tapasztalatok cseréjére, a közös álláspontok kialakítására. *A tanárképzés modellje – sokirányú differenciáltsága ellenére – a pedagógus funkciót tekintve teremtette meg az egységet.*

A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény hatálybalépésével a magyar felsőoktatás képzési rendszerében a korábbi egyetemi és főiskolai szintű végzettséget adó képzési rendszert a képzési ciklusokból egymásra építkező, többciklusú képzési rendszer váltja fel.

Oktatáspolitikai döntés született arról, hogy tanári szakképzettség a ciklusokra bontott osztott képzésben mesterképzési szakon szerezhető meg. A felsőoktatási törvény felhatalmazása alapján a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről szóló 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet határozta meg az első képzési ciklus szakrendszerét, az alapképzésekre első körben tervezett mesterképzési szakokat és a Nemzeti alaptantervhez igazodóan – műveltségi területenként – a tanári szakképzettségeket. A kormányrendelet szabályozta a tanári szakképzettséget adó mesterképzési szak szerkezetét: a sajátos pedagógiai karakterű, a közoktatás szakrendszerű oktatásához igazodó – a szakmai és művészeti tanárképzés kivételével – legalább két szakképzettség megszerzését, a féléves szakmai gyakorlat teljesítését biztosító szakstruktúra általános kereteit, a tanári szakképzettséget adó mesterszakokra történő belépés alapelveit.

A magyarországi többciklusú képzési rendszer kialakításában és szabályozásában komoly szakmai erőt jelentett, kezdeményező szerepet játszott, illetve a viták, szakmai egyeztetések koordinálásában a nemzetközi együttműködésekben meghatározó volt a *Nemzeti Bologna Bizottság*, a *Magyar Rektori Konferencia*, a *Főiskolai Főigazgatók Konferenciája* és a *Magyar Felsőoktatási Akkreditáció Bizottság* tevékenysége. A képzési programok fejlesztéséhez területenként szakmai bizottságokat hoztak létre. A *Nemzeti Bologna Bizottságon* belül *Pedagógusképzési Albizottság* jött létre, amely a többciklusú képzési szerkezethez illeszkedően tett javaslatot a pedagógusképzés szerkezetére. A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény (Nftv.) a köznevelési és a pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézményrendszer fejlesztéséhez, a pedagógusképzés korszerűsítéséhez – pedagógusképzést folytató felsőoktatási intézményekre építve – regionális szolgáltató és kutatóhálózat létrehozásához teremtette meg a jogszabályi feltételeket [Nftv. 145.§ (4)]. A képzők hálózatai, a pedagógusképző intézmények és köznevelési intézmények hálózatai jöttek létre.

A Tanárképzők Szövetségének szakmai szervezeti szerepe a tanárképzés tekintetében átalakult és átalakult a felsőoktatási környezet, amelyben a szakma szerveződött. Kevésbé követte szakmai szervezetként a tanárképzés alakulását, a

tanári képesítés egy-egy elemének tekintetében közvetítette szakmai véleményét. A kiemelt tanári kompetenciákról szóló megegyezésben vett részt szakmai állásfoglalásával, ezek: (1) a tanulói személyiség fejlesztése; (2) a tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése; (3) a pedagógiai folyamat tervezése; (4) a szaktudományi tudás felhasználásával a tanulók műveltségének, készségeinek és képességeinek fejlesztése; (5) az egész életen át tartó tanulást megalapozó kompetenciák hatékony fejlesztése; (6) a tanulási folyamat szervezésére és irányítására változatos tanítási-tanulási formák kialakítása, tudásforrások kiválasztása; (7) pedagógiai értékelés változatos eszközeinek alkalmazása; (8) szakmai együttműködés és kommunikáció; (9) szakmai együttműködésben elkötelezettség az önművelésre.

A *Tanárképzők Szövetsége* ezen kívül a tanárképzésben a féléves egyéni összefüggő iskolai gyakorlat modelljének kidolgozásában vállalt szerepet; valamint a portfólióra, mint a szakmai gyakorlat, illetve a tanítás, a gyakorlatot kísérő szeminárium során gyűjtött tapasztalatok rendszerezése új eszközként a tanári kompetenciákkal való összekötése módszertanára figyelmeztet az elnök, *Falus Iván* szakmai tevékenysége révén.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény az osztatlan tanárképzésről hozott döntést. A *Magyar Rektori Konferencia Pedagógusképzési Albizottsága* fogja össze a pedagógusképzésben érintett intézmények szakembereit: a képzési és kimeneti követelmények kidolgozása a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről szóló 283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet kidolgozásában; a tanárszak tanári felkészítése elemének meghatározásában; a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet megalkotásában; az oktatásért felelős államtitkár által felkért bizottság munkájában. A *Tanárképzők Szövetsége* szakmai önszerveződésében továbbra is alkalmat és fórumot biztosít a tanárképzéssel foglalkozó szakemberek kutatási-fejlesztési törekvéseinek, eredményeinek, de a fenti szabályozás kidolgozásába nem vonják be. Ebben az időben kevésbé jelenik meg a képzési tapasztalatokra figyelés, annak megvitatása, közzététele, a felsőoktatási intézmények, a közismereti és szakmai pedagógusképzés kommunikációja és együttműködése a szakmai konferenciákon. Az intézményekben a „pedagógusképző” tanszékek, pedagógia tanszékek helyett a tanárképző központoktól várja az oktatásért felelős tárca a tanárképzés koordinálását. Az együttműködés, a diskurzus is ritkább *Magyar Rektori Konferencia Pedagógusképzési Albizottságával* és más bizottságaival, vagy a dékáni kollégiumokkal.

Irodalom

1993. évi LXXX. törvény a felsőoktatásról.
107/1995. (XI. 4.) Országgyűlési határozat a felsőoktatás fejlesztésének irányelveiről (11. pont).
111/1997. (VI. 27.) Korm. rendelet a tanári képzés követelményeiről.
77/2002. (IV. 13.) Korm. rendelet a felsőoktatási alapképzési szakok képesítési követelményeinek kreditrendszerű képzéshez illeszkedő kiegészítéséről (12. melléklet).
2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról.
289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről.
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról.
283/2012. (X. 4.) Korm. rendelet a tanárképzés rendszeréről, a szakosodás rendjéről és a tanárszakok jegyzékéről.
8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről.
Ballér Endre (1992): Javaslat a tanári kultúra és mesterség egységes képesítési követelményeinek meghatározására. *Pedagógusképzés*, 1. sz. 7–13.
Ballér Endre (1994): A tanárképzés egységes pedagógiai képesítési követelményeiről. *Magyar Felsőoktatás*, 7. sz. 12–13.
Soósné Faragó Magdolna (1991): A tanárképzés fejlesztési koncepciója (vitaanyag). *Magyar Felsőoktatás*, 5. sz. 29–31.